

Lucius Ampelius, *Liber memorialis* – Překlad, úvod, komentář

Marka Halámky

Bakalářská práce Marka Halámky spojuje obě jeho studované specializace v rámci Řeckých a latinských studií, tedy latinskou filologii a starověké (římské) dějiny. Téma si aktivně vybral sám a i během přípravy práce postupoval velmi samostatně – přiměřeně využíval konzultací, kapitoly a části překladu předkládal už v pracovní verzi, aktivně si sháněl sekundární literaturu i překlady do moderních jazyků.

Protože jsme s tématem ani jeden dopředu neměli větší zkušenost, teprve během práce se ukázala náročnost předsevzatého cíle, tedy přeložit (poprvé) do češtiny mírně záhadný spisec Lucia Ampelia, nazývaný *Liber memorialis*. Problémy začínají už jeho datováním, pokračují komplikovanou textovou tradicí, žánrem, který je v rámci dochovaného korpusu římských textů unikátní, a sahají až k potížím s překladem Ampeliova textu, psaného zkratkovitým stylem a obsahujícího řadu chyb, který se vzpírá elegantnímu převedení do češtiny. Rovnou na úvod je třeba říct, že s těmito výzvami se Marek Halámka vypořádal velmi uspokojivým způsobem a práci navíc obhájil vzorně po šestém semestru svého bakalářského studia, tedy téměř v nejkratším možném termínu.

Práce je přirozeně rozdělena na úvod (14 stran), vlastní překlad s komentářem (40 stran), stručný závěr (1 strana) a bibliografii (3 strany, celkem 35 položek, vedle hlavní němčiny také ve francouzštině, italštině, angličtině, okrajově v polštině, španělštině, slovenštině). Úvod je dále ještě rozdělen na devět podkapitol, které stručně shrnují stav bádání k jednotlivým okruhům problémů spjatým s Ampeliovým textem – názvu, datací, atribuci, textové tradici atd. Kol. Halámka se v nich mohl opřít o své předchůdce, autory tří poměrně nedávných překladů do moderních jazyků, jejichž pendantem jeho práce je: Marie-Pierre Arnaut-Lindet do francouzštiny (1993, reedice 2002), Ingemara Königa (2010) do němčiny a Jana Bartosze Kołoczka do polštiny (2016 – podobně jako Marek Halámka přebírá Königovu edici), které doplnil o informace převzaté z několika časopiseckých studií. Některé kapitoly jsou čistě kompilační – rád bych ale vyzdvihl, že se Marek Halámka v problematice tohoto spisku zorientoval výborně a velmi dobře a srozumitelně ji vyložil i českému čtenáři (za zdařilý považuji např. výklad o dějinách dochování textu), v jiných autor přidává informace relevantní ke svému překladu, např.

- k titulu (str. 6): inspiroval se výrazem *repetitorium*, který použil polský překladatel, a zvolil vhodný a nápaditý název „příruční encyklopedie“ – překladatelé řeší problém překladu názvu různě, souhlasím s Markem Halámkou, že francouzská varianta „aide-mémoire“ je z navržených řešení asi nejpříhodnější: text má, jak se mi zdá, sloužit spíše jako základ ke konverzaci (jako např. od konce 18. do začátku 20. století žánr *Konversationslexikon*) než jako pomůcka ke školní výuce;
- ke svému překladatelskému postupu, který shrnul na str. 19.

Překlad sám, který tvoří většinu délky práce, považuji za zdařilý, zejména přihlédneme-li k tomu, že se jedná o autorův – nakolik vím – první překladatelský počín. K textu přistupuje

kriticky, nedrží se slepě Königovy edice, ale na některých místech dává přednost různočtení zejména podle Arnaud-Lindet (i když jinak její zápal pro odvážnější konjektury nesdílí). Výsledný text je na to, jak útržkovitý, schematický a extrémně zhuštěný je Ampeliův styl, překvapivě čtivý. Napomáhají k tomu na některých místech doplňky v hranatých závorkách, na dalších odchylky od latinských formulací, např. náhrada pasivních konstrukcí aktivními¹ (ne vždy to bylo možné kvůli „encyklopedické“ organizaci textu). Většinu překladu jsem viděl v pracovních verzích a mohl k nim dát své připomínky, tady uvádím tedy jen ty, které mě napadly při globálním čtení překladu vcelku:

- Zvláštní výzvu představují vlastní jména – některá existují v počeštěné podobě, drtivá většina ne, některá jsou odjinud neznámá nebo v originále uvedena chybně, o řeckých reáliích se píše latinskými jmény atd. Jednoduchý princip překlopení systému jmen do češtiny neexistuje, překladatel musel učinit některé volby a během práce na překladu je ještě upřesňovat či posouvat (k tomu viz stručně str. 19, nicméně rád bych, aby k tomu ještě padlo pár slov při obhajobě, viz závěr posudku). V textu ještě zůstala některá místa, která čtenáře zarazí:
  - *passim*: Herkules x Hérakleovci, Herkules x Castor
  - 15 a 49 Herodotos x 35 Hérodotos
  - 20 „V Athénách nejvíce uctívají sochu Jova Olympského“
  - 26/152 Mallorka x Menorca
  - 32 „Aitherova“
  - 51: „Pergamonu“ – má být „Pergama“, případně „Pergamu“
- Na některých místech by závěrečné přečtení z odstupů možná ještě přineslo stylistické úpravy, které by učinily text vstřícnějších ke čtenáři (nebo i opravily chybu), viz např.:
  - 20 *volenti tibi omnia nosse* „Protože chceš vědět vše“ – spíš např. „Protože jsi projevil přání / máš touhu mít vědomosti / dozvědět se něco o všem“
  - 24 zůstala v textu Ampeliova nelogičnost v používání *idem* „rovněž“ v kap. 5,1 (König ji také přebíral) – možná je tady text porušený?
  - 28 (VIII, 8) „velrybí žebro, které člověk nemůže obejmout“ – možná radši „které (dospělý) člověk neobejme, nedokáže obejmout“
  - 29 (VIII, 10) „vyobrazení se totiž rozpadne“ – v tomto odstavci není pro čtenáře průhledné, čeho se týká slovo „vyobrazení“: pokud by to byl „obraz“ na štítě, nevadilo by jeho rozpadnutí celé soše: proto myslím, že *signum* tady znamená „socha“ (Athénina)
  - 36 „Agésilaos, který vymyslel, že bude raději bojovat na nepřátelském území, než na svém“ – spíš „který přišel na to / dospěl k tomu / si uvědomil, že je lepší bojovat...“
  - 36 „se svými dcerami, pannami, jako služebnicemi,“ – spíš: „se svými panenskými dcerami...“
  - 37 „jako zachráncům [státu]“ – v Řecku bych spíš mluvil o „obci“
  - 38: „raději chtěl zemřít u Chiu v námořní bitvě“ – spíš: „dal přednost smrti ... (před tím, aby...)“
  - 41 (Quintus Nero Hasdrubala) „porazil jednoho dne u řeky Metauru“ – spíš „za jediný den, v jediném dni“

---

¹ Někde ale pasivní vazby zůstaly, např. 37 „nemohl být Filipem za žádné peníze přemluven“.

- 41 „bohatý triumf“ – spíš „skvělý“

U komentáře oceňuji, že je umístěn v poznámkách pod čarou, což usnadňuje četbu. Je přiměřený, Marek Halámka v něm opět mohl vycházet z komentářů v uvedených nedávných překladech; kromě nich ještě řadu informací (většinou obecné nebo encyklopedické povahy) čerpal jistě z dalších zdrojů, které ale neuvedl (pokud jsem nepřehlédl nějakou poznámku, v níž své zdroje tohoto typu informací uvádí souhrnně). Komentářů je několik základních typů, ty hlavní jsou encyklopedické, které doplňují kontextuální informace (u nich často chybí odkazy na zdroje nejnápadněji), a korektivní, které uvádějí na pravou míru chyby v Ampeliově textu. Na některých místech mi trochu chybí komentář ke kuriózním nebo těžko srozumitelným informacím, např. 34 „Semiramis ..., vychovaná holubicemi“ (stačila by i poznámka, že je to nejasný nebo nikde jinde se nevyskytující údaj), nebo 35: Othryadés „vyznačil vítězství svou krví“ – není srozumitelné, König má „schrieb die Siegesmeldung“.

Překlad i vlastní pasáže jsou psány kultivovanou a správnou češtinou, s minimem archaismů² a jen vzácnými překlady,³ našel jsem pouze málo míst, která by si zasloužila opravu:

- 21/106 „trosky se nachází“
- 23 „proto, protože“
- na několika málo místech chybí čárka:
  - 23 „Orión který“
  - 29 „oltář, vysoký čtyřicet stop s ohromnými sochami“
  - 58 „podle toho, že se při nich shromáždí lid a podle jeho množství“
- 59 (shromáždění) „byly uspořádány“

Body, které navrhuji k diskusi při obhajobě:

- jak si autor představuje cílového (intendovaného) čtenáře – jakého věku? (liší se např. podtituly překladu polského: *mały Rzymianin*, a německého: *ein junger Römer*)
- vysvětlení zásad práce s vlastními jmény a důvody, případně i nevýhody této volby, o něco podrobněji, než je uvedeno na straně 19⁴

Závěr: Vzhledem k výše řečenému konstatuji, že práce Marka Halámky **splňuje nároky kladené na bakalářskou diplomovou práci** ve zvoleném oboru. Proto ji **doporučuji k obhajobě** a navrhuji klasifikovat hodnocením **výborně**.

V Praze dne 31. srpna 2023

Mgr. Martin Bažil, PhD.

² Viz např. 35: „utekl se do asyly“ (podobně 37).

³ Viz nicméně např. 13 „Lidet“ místo Lindet, 22: „Aucturem“ místo Arcturem / Arktúrem, 44/369: „Markem Fosliem Flaccinatorem“, 63 „Préchac, François“.

⁴ „Při transkripci řeckých a latinských jmen jsem dával přednost v češtině zaužívaným variantám a v případech, kdy neexistují, jsem ponechal latinská jména v souladu s českým územ v původní podobě a řecká (Ampeliem často latinizovaná) v řecké podobě s vyznačením délek vokálů.“